

FRAGMENTA FAUNISTICA

Fragm. faun.	Warszawa, 30.12.1998	41	18	247-250
--------------	----------------------	----	----	---------

Wojciech CZECHOWSKI*, Wiesława CZECHOWSKA*, Alexander RADCHENKO**

Nowe dane o rozmieszczeniu w Polsce rzadkich gatunków mrówek z rodzaju *Leptothorax* MAYR (Hymenoptera, Formicidae)

Abstract. New localities of *Leptothorax gredleri* MAYR, *L. corticalis* (SCHENCK), *L. nigriceps* MAYR, *L. parvulus* (SCHENCK), *L. tuborum* (FABR.), and *L. unifasciatus* (LATR.) in Poland, are given.

Key words: ants, *Leptothorax*, fauna of Poland

Authors' addresses: *Museum and Institute of Zoology, PAS, Wilcza St. 64, 00-679 Warszawa, POLAND

**Institute of Zoology, UNAS, B. Khmelnytsky St. 15, Kiev-30, 252601 UKRAINE

Z Polski wykazanych jest dotychczas 14 gatunków z rodzaju *Leptothorax* MAYR (RADCHENKO et al. 1999). Są to mrówki niezmiernie trudne do oznaczania, czego powodem jest m.in. znaczna i wciąż bardzo słabo poznana zmienność morfologiczna poszczególnych gatunków; sytuację pogarsza domniemana (a w wielu przypadkach stwierdzona) możliwość hybrydyzacji pokrewnych sobie form. Nic więc dziwnego, że podczas prowadzonego obecnie przeglądu krajowej kolekcji mrówek w Muzeum i Instytucie Zoologii PAN w Warszawie ujawniono liczne nie oznaczone od kilkudziesięciu lat albo niewłaściwie oznaczone okazy (w tym m.in. materiały dowodowe niektórych dawnych publikacji).

Uzyskane dane pozwoliły na wykazanie nowych, nie uwzględnionych w Katalogu mrówek Polski (PISARSKI 1975), stanowisk (a w wielu przypadkach nawet regionów geograficznych) występowania sześciu bardzo rzadkich w naszym kraju gatunków z tego rodzaju – jednego, *Leptothorax gredleri* MAYR, z podrodzaju *Leptothorax* s.str. (dawn. *Mychothorax* RUZSKY) i pięciu z podrodzaju *Myrafant* M. R. SMITH (dawn. *Leptothorax* s.str.): *L. corticalis* (SCHENCK), *L. nigriceps* MAYR, *L. parvulus* (SCHENCK), *L. tuborum* (FABR.) i *L. unifasciatus* (LATR.). *Leptothorax gredleri*, poza Polską, znany jest dotychczas z pojedynczych sta-

nowisk w Niemczech, Czechach, Szwajcarii, b. Jugosławii i Grecji. *L. tuberum* jest gatunkiem euroszyberyjskim. Pozostałe to formy południowoeuropejskie, w Europie Środkowej spotykane lokalnie w środowiskach kserotermicznych.

Leptothorax gredleri MAYR, 1855

Leptothorax muscorum var. *gredleri*: STITZ 1939.

Gatunek dotychczas znany z Polski tylko z jednego stanowiska na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej (BEGDON 1932, STITZ 1939).

Nowe stanowisko (gwiazdka oznacza nowy region geograficzny):

*Puszcza Kampinowska (Nizina Mazowiecka), 3.02.1955, leg. M. MROCKOWSKI (♀♀); 4.06.1955, leg. B. PISARSKI(♀♀).

Leptothorax corticalis (SCHENCK, 1852)

Leptothorax corticalis var. *nylandero-corticalis*: KULMATYCKI 1920a, KOEHLER 1951.

Gatunek wykazany z Polski (w jej obecnych granicach) dotychczas tylko ze Śląska Górnego (NOVOTNY 1931, 1937), Gór Świętokrzyskich (KRZYSZTOFIAK 1984), Roztocza (KULMATYCKI 1920b, PĘTAŁ 1961), Niziny Sandomierskiej (CZECHOWSKA i CZECHOWSKI 1999), Beskidów Zachodnich (KULMATYCKI 1920a) i Pienin (KOEHLER 1951, WOYCIECHOWSKI 1985), przy czym znajdujące się w kolekcji MiZ PAN okazy z pienińskich zbiorów W. KOEHLERA okazały się egzemplarzami *L. nadigi* KUTTER.

Nowe stanowiska:

1. Białowieża k. Hajnówki (Puszcza Białowieża, Podlasie), 10.07.1958, leg. B. PISARSKI(♀♀);
2. Chroberz k. Pińczowa (Wyżyna Małopolska), 27.08.1954, leg. A. RIEDEL(♀♀).
3. Podplebanek k. Pińczowa (Wyżyna Małopolska), 20.07.1956, leg. ekipa IZ PAN (♀).

Leptothorax nigriceps MAYR, 1855

Gatunek wykazany z Polski dotychczas tylko ze Śląska Górnego (NOVOTNY 1931), Roztocza (KULMATYCKI 1920b) i Pienin (KOEHLER 1951, CZECHOWSKA 1976, WOYCIECHOWSKI 1985).

Nowe stanowisko:

*Ojców (Wyżyna Krakowsko-Wieluńska), 11.05.1953, leg. B. PISARSKI (♀♀) – okazy pierwotnie oznaczone jako *L. tuberum*.

Leptothorax parvulus (SCHENCK, 1852)

Leptothorax nylanderi var. *parvulus*: NOVOTNY 1931.

Gatunek w Polsce znany dotychczas tylko ze Śląska Górnego (NOVOTNY 1931) i Pienin (KOEHLER 1951):

Nowe stanowiska:

1. Międzyzdroje (Pobrzeże Bałtyku), 4.08.1958, leg. K. ZDZITOWIECKI (♀♀) – okazy pierwotnie oznaczone jako *L. (M.) sordidulus* MÜLL. (gatunek nie występujący w Polsce);
2. Rybienko k. Wyszkowa (Nizina Mazowiecka), 9.09.1953, leg. B. PISARSKI (♀) – okaz pierwotnie oznaczony jako *L. (M.) nylanderi* (FOERST.);

- *3. Puszcza Kampinoska (Nizina Mazowiecka), 25.08.1961 i 23.09.1961, leg. E. KIERYCH (σσ);
- *4. Jata k. Łukowa (Podlasie), 25.06.1953, leg. B. PISARSKI(♀);
- *5. Ojców (Wyżyna Krakowsko-Wieluńska), 26.04.1952, leg. R. BIELAWSKI (♀♀) – okazy pierwotnie oznaczone jako *L. nylanderi*.

Leptothorax tuberum (FABRICIUS, 1775)

Leptothorax tuberum var. *tubero-affinis*: KULMATYCKI 1920a,b.

Z Polski wykazany dotychczas z Pojezierza Pomorskiego (GRIEP 1940), Niziny Mazowieckiej (PISARSKI 1982, CZECHOWSKI i PISARSKI 1990, CZECHOWSKI 1991), Wyżyny Lubelskiej (PĘTAŁ 1961), Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej (Kobylany k. Krakowa; KULMATYCKI 1920a), Gór Świętokrzyskich (KULMATYCKI 1920b) i Pienin (NOWICKI 1864, WIERZEJSKI 1868, 1873, KOEHLER 1951, WOYCIECHOWSKI 1985).

Nowe stanowiska:

- * 1. Jata k. Łukowa (Podlasie), 25.06.1953, leg. B. PISARSKI(♀♀);
- 2. Ojców (Wyżyna Krakowsko-Wieluńska), 11 i 12.05.1953, leg. B. PISARSKI(♀♀).

Leptothorax unifasciatus (LATREILLE, 1798)

Leptothorax tuberum unifasciatus: KULMATYCKI 1920a, NOVOTNY 1931, 1937.

Leptothorax tuberum var. *unifasciata*: STAWARSKI 1966.

Z Polski wykazany dotychczas ze Śląska Dolnego (STAWARSKI 1966), Śląska Górnego (NOVOTNY 1931, 1937), Gór Świętokrzyskich (KRZYSZTOFIAK 1984), Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej (Kraków-Przegorzały; WIERZEJSKI 1873), Sudetów Zachodnich (Wojcieszów k. Lwówka Śląskiego; BANERT i PISARSKI 1972) i Pienin (KOEHLER 1951).

Nowe stanowiska:

- 1. Ojców (Wyżyna Krakowsko-Wieluńska), 11 i 12.05.1951, leg. et det. B. PISARSKI (♀♀, ♀);
 - 2. G. Klonówka (Góry Świętokrzyskie), 26.06.1952, leg. et det. B. PISARSKI (♀♀);
 - * 3. Kazimierz Dolny (Wyżyna Lubelska), 5.09.1950 i 28.07.1951, leg. B. PISARSKI (♀♀, ♀σ)
- niektóre okazy pierwotnie oznaczone jako *L. (M.) luteus* FOR. (gatunek nie występujący w Polsce), *L. (M.) clypeatus* MAYR i *L. corticalis*;
- 4. Jelenia Góra (Sudety Zachodnie), 30.09.1960, leg. B. PISARSKI (♀♀) – okazy pierwotnie oznaczone jako *L. (M.) muscorum* (NYL.).

Na podstawie błędnego oznaczenia okazów *L. unifasciatus* jako *L. clypeatus* ten ostatni gatunek został omyłkowo wykazany z Wyżyny Lubelskiej (PISARSKI 1953). Trzech pozostałych doniesień o *L. clypeatus* w naszym kraju (NOVOTNY 1937, MINKIEWICZ 1935, 1939) nie sposób zweryfikować ze względu na brak materiałów dowodowych. Przedstawicielami *L. unifasciatus* są też zawarte w kolekcji MiIZ PAN okazy zebrane przez W. KOEHLERA i oznaczone przezeń jako *L. (M.) interruptus* (SCHENCK), co było podstawą wykazania tego gatunku z Pienin (KOEHLER 1951). Cała kolekcja mrówek KOEHLERA, przechowywana w Instytucie Badawczym Leśnictwa w Warszawie, okazała się niestety niedostępna dla autorów.

PIŚMIENNICTWO

- BANERT P., PISARSKI B. 1972. Mrówki (*Formicidae*) Sudetów. *Fragm. Faun.*, Warszawa, 18: 345–359.
- CZECHOWSKA W. 1976. Myrmekofauna Pienińskiego Parku Narodowego (*Hymenoptera, Formicoidea*). *Fragm. faun.*, Warszawa, 21: 115–144.
- CZECHOWSKA W., CZECHOWSKI W. 1999. Gatunki mrówek (*Hymenoptera, Formicidae*) nowe dla Niziny Sandomierskiej. *Fragm. faun.*, Warszawa, 41: 251–254.
- CZECHOWSKI W. 1991. Comparison of the myrmecofaunas (*Hymenoptera, Formicoidea*) of tree stands and lawns in Warsaw parks. *Fragm. faun.*, Warszawa, 35: 179–184.
- CZECHOWSKI W., PISARSKI B. 1990. Ants (*Hymenoptera, Formicoidea*) of the Vistula escarpment in Warsaw. *Fragm. faun.*, Warszawa, 33: 109–128.
- GRIEP E. 1940. Die Ameisen von Bellinchen a. d. Oder. (*Hym., Form.*). *Märk. Tierw.*, Frankfurt a. M., 4: 224–230.
- KOEHLER W. 1951. Fauna mrówek Pienińskiego Parku Narodowego. Warszawa, 55 pp.
- KRZYSZTOFIAK L. 1984. Mrówki (*Hymenoptera, Formicoidea*) Świętokrzyskiego Parku Narodowego. *Fragm. faun.*, 28: 309–323.
- KULMATYCKI W. 1920a. Mrówki niektórych okolic Małopolski. *Spraw. Kom. Fizjogr.*, Kraków, 53/54: 157–172.
- KULMATYCKI W. 1920b. Przyczynek do fauny myrmekologicznej b. Królestwa Polskiego. *Spraw. Kom. Fizjogr.*, Kraków, 53/54: 189–194.
- MINKIEWICZ R. 1935. *Myrmosa brunripes* LEPEL. tudzież inne żądłowki południowe lub rzadkie, wykryte w Polsce środkowej. *Fragm. Faun. Mus. Zool. Pol.*, Warszawa, 2: 189–227.
- MINKIEWICZ R. 1939. Czy jajo mrówcze jest zdolne do samoistnego rozwoju?. *Pol. Pismo Ent.*, Wrocław, 16/17: 200–214.
- NOVOTNY H. 1931. Verzeichnis der bischer in Oberschlesien aufgefundenen Ameisen. *Mitt. Beuth. Gesch.-Museumsver.*, Beuthen, 13/14: 150–157.
- NOVOTNY H. 1937. Nachtrag zur Ameisenfauna Oberschlesien. *Z. Ent.*, Breslau, 18: 5–6.
- NOWICKI M. 1864. Przyczynek do owadniczej fauny Galicyi. Kraków, 87 pp.
- PĘTAŁ J. 1961. Materiały do znajomości mrówek (*Formicidae*) Lubelszczyzny (I–IV). *Fragm. Faun.*, Warszawa, 9: 135–151.
- PISARSKI B. 1953. Mrówki okolic Kazimierza. *Fragm. Faun. Mus. Zool. Pol.*, Warszawa, 6: 465–500.
- PISARSKI B. 1975. Mrówki. *Formicoidea*. Katalog Fauny Polski (nr 23), 26, 1, 85 pp.
- PISARSKI B. 1982. Ants (*Hymenoptera, Formicidae*) of Warsaw and Mazovia. W: Species composition and origin of the fauna of Warsaw. 3. Memorabilia Zool., Wrocław, 36: 73–90.
- RADCHENKO A., CZECHOWSKI W., CZECHOWSKA W. 1999. The tribe *Formicoxenini* (*Hymenoptera, Formicidae*) in Poland – a taxonomic review and keys for identification. *Ann. Zool.*, Warszawa (w druku).
- STAWARSKI I. 1966. Typy gniazd mrówek i ich związki z siedliskiem na terenach południowej Polski. *Zesz. Przyr. Opol. TPN, Opole*, 6: 93–157.
- WIERZEJSKI A. 1868. Przyczynek do fauny owadów błonkoskrzydłych (*Hymenoptera*). *Spraw. Kom. Fizjogr.*, Kraków, [2]: (108)–(120).
- WIERZEJSKI A. 1873. Dodatek do fauny błonkówek (*Hymenoptera*). *Spraw. Kom. Fizjogr.*, Kraków, 8: (253)–(273).
- WOYCIECHOWSKI M. 1985. Mrówki (*Hymenoptera, Formicidae*) Małych Pienin – Karpaty. *Acta Zool. Cracov.*, Kraków, 28: 283–296.

SUMMARY

[Title: New data on the distribution of rare species of the genus *Leptothorax* MAYR (*Hymenoptera, Formicidae*) in Poland]

New localities of *Leptothorax* (*Leptothorax*) *gredleri* MAYR, *L. (Myrafant) corticalis* (SCHENCK), *L. (M.) nigriceps* MAYR, *L. (M.) parvulus* (SCHENCK), *L. (M.) tuberculatum* (FABR.), and *L. unifasciatus* (LATR.), very rare ant species in Poland, are given. These findings were possible due to a revision of the ant collection at the Museum and Institute of Zoology, Polish Academy of Sciences in Warsaw.